PREZIDENT MAKTABLARIDA TA'LIM NATIJADORLIGINI OSHIRISHDA STRATEGIK BOSHQARUVNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Allanazarova Dilnoza Saidovna
Buxoro shahridagi Prezident maktabi direktori,
ingliz tili fani o'qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23221710

Annotatsiya. Maqolada Prezident maktablarida ta'lim natijadorligini oshirishga xizmat qiluvchi strategik boshqaruvning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasining Prezident maktablari faoliyatiga oid me'yoriy hujjatlari, Prezident maktabi ustavi hamda ta'lim menejmenti bo'yicha mahalliy va xorijiy ilmiy ishlar qiyosiy va mazmuniy tahlil qilindi. Strategik maqsad, ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish, pedagogik liderlik, ichki sifat monitoringi, kadrlar salohiyati va manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik ta'lim natijadorligini belgilovchi o'zaro bog'liq komponentlar sifatida ajratildi. Tadqiqot natijasida Prezident maktablari uchun natijadorlikni faqat akademik ko'rsatkichlar bilan emas, balki o'quvchi rivoji, pedagogik jarayon sifati, boshqaruvning moslashuvchanligi va xalqaro ta'lim standartlariga uyg'unlik bilan baholash zarurligi asoslandi. Taklif etilgan metodologik yondashuv strategik boshqaruvni **maqsad–resurs–jarayon–natija** zanjiri asosida tashkil etishni nazarda tutadi.
Kalit so'zlar: Prezident maktabi, strategik boshqaruv, ta'lim natijadorligi, pedagogik liderlik, sifat monitoringi, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv.

Abstract. The article examines the theoretical and methodological foundations of strategic management aimed at improving educational effectiveness in Presidential Schools. Regulatory documents governing Presidential Schools in Uzbekistan, the Charter of the Presidential School and relevant national and international research on educational management were analysed through comparative and content-analysis methods. Strategic goal-setting, data-informed decision-making, instructional leadership, internal quality monitoring, staff capacity, and stakeholder cooperation were identified as interrelated components of educational effectiveness. The study argues that effectiveness in Presidential Schools should be assessed not only through academic outcomes but also through student development, the quality of pedagogical processes, organisational adaptability, and alignment with international educational standards. A methodological framework based on the goal–resource–process–outcome–feedback cycle is proposed for strategic school management.
Keywords: Presidential School, strategic management, educational effectiveness, instructional leadership, quality monitoring, data-informed management.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida natijadorlik tushunchasi o'quvchining yakuniy bahosi yoki imtihon ko'rsatkichi bilan cheklanmaydi. U maktabning strategik maqsadlarni belgilashi, resurslardan oqilona foydalanishi, pedagogik jarayonni boshqarishi, o'quvchi rivojini muntazam kuzatishi va olingan natijalar asosida boshqaruv qarorlarini yangilashi bilan

belgilanadi. Ayniqsa, iqtidorli o‘quvchilar uchun tashkil etilgan Prezident maktablarida boshqaruvning har bir qarori yuqori akademik talablar, xalqaro dasturlar, STEAM yondashuvi va o‘quvchining individual salohiyatini rivojlantirish vazifalari bilan uyg‘un bo‘lishi kerak.

2019-yil 9-sentabrdagi PF-5815-son Farmon Prezident, ijod va ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalarini yagona tizim asosida rivojlantirish, iqtidorli yoshlarni aniqlash va qo‘llab-quvvatlash hamda umumta’lim muassasalari faoliyatini boshqarishning maxsus mexanizmlarini shakllantirish zaruratini belgiladi [1]. Mazkur huquqiy asos Prezident maktablarini faqat alohida turdagi maktab sifatida emas, balki ta’lim boshqaruvida yangi standartlarni sinovdan o‘tkazadigan institut sifatida ko‘rish imkonini beradi.

Prezident maktabi ustavida muassasaning maqsadi iqtidorli o‘quvchilarni aniqlash, ularni zamonaviy va ilg‘or texnologiyalar asosida o‘qitish va tarbiyalash, shuningdek, o‘quv jarayonida xalqaro yondashuvlardan foydalanish bilan bog‘langan. Ustavda boshqaruv, direktor vakolatlari, pedagog va o‘quv-yordamchi xodimlarning huquq va majburiyatlari, ta’lim jarayonining mazmuni, sifat nazorati hamda xalqaro hamkorlik alohida boblarda belgilangan. Bu tarkibning o‘zi strategik boshqaruv uchun institutsional poydevor mavjudligini ko‘rsatadi.

Ilmiy adabiyotlarda strategik ta’lim boshqaruvi masalasi jahon prdagogikasida bir necha yo‘nalishda rivojlangan. P. Hallinger va K. Leithwood maktab rahbarining ta’lim sifati va o‘quv natijalariga bevosita hamda bilvosita ta’sirini pedagogik liderlik, tashkiliy madaniyat va o‘qituvchilar salohiyatini rivojlantirish orqali tushuntiradi. T. Bush va B. Davies strategik liderlikni maktabning uzoq muddatli maqsadlarini kundalik boshqaruv amaliyoti bilan bog‘lovchi tizim sifatida talqin qiladi. So‘nggi tadqiqotlarda esa ma’lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish, jamoaviy tahlil va raqamli monitoring strategik boshqaruvning ajralmas qismi sifatida qaralmoqda. O‘zbekistonda Ma’mura Tadjibayeva Prezident maktablari boshqaruv tajribasini umumiy o‘rta ta’lim muassasalari boshqaruv modelini takomillashtirish nuqtayi nazaridan tahlil qilgan [2]. Shahnoza Qaxorova esa Prezident maktablarida ta’lim-tarbiya jarayonlarini boshqarishning ilmiy asoslari va mexanizmlariga e’tibor qaratgan [3].

Tadqiqot metodologiyasi. Birinchi bosqichda Prezident maktablari faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy-me’yoriy hujjatlar, xususan PF-5815-son Farmon va Prezident maktabi ustavi mazmuniy tahlil qilindi. Ustavdagi maqsad va vazifalar, boshqaruv, pedagogik xodimlar faoliyati, ta’lim jarayoni, sifat nazorati va xalqaro hamkorlikka oid normalar strategik boshqaruv kategoriyalari bo‘yicha guruhlandi.

Ikkinchi bosqichda ta’lim menejmenti va maktab liderligi bo‘yicha ilmiy qarashlar qiyosiy tahlil qilindi. Tahlil mezonlari sifatida strategik maqsadning aniqligi, qaror qabul qilishning dalillarga tayanganligi, pedagogik liderlik, resurslarni boshqarish, sifat monitoringi, xodimlar rivoji, tashkiliy madaniyat va manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik olindi. Mahalliy tadqiqotlar Prezident maktablari kontekstini ochib berish uchun, xorijiy konsepsiyalar esa metodologik tayanch sifatida qo‘llandi.

Uchinchi bosqichda aniqlangan kategoriyalar o‘rtasidagi sababiy va funksional bog‘lanishlar tizimli modellashtirish usuli yordamida birlashtirildi. Natijada strategik boshqaruvning **maqsad – resurs – jarayon – natija** sikli ishlab chiqildi. Ushbu yondashuv

empirik eksperiment natijasi emas, balki hujjatlar va ilmiy manbalarni tahlil qilish asosida shakllantirilgan konseptual model hisoblanadi.

Natijalar. Tahlil Prezident maktablarida strategik boshqaruvning birinchi tayanchi missiya va strategik maqsadning aniq ifodalanishi ekanini ko‘rsatdi. Ustavdagi iqtidorli o‘quvchilarni aniqlash, ularning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalar va xorijiy tajribani ta’limga tatbiq etish vazifalari maktabning uzoq muddatli natija yo‘nalishini belgilaydi. Bunday maqsadlar yillik ish rejasida aniq o‘lchovlar, muddatlar va mas’ullar bilan ifodalanmasa, strategik maqsad operativ vazifalar orasida yo‘qolib qolishi mumkin.

Ikkinchi tayanch – ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv. O‘quvchilar reytingi, fanlar kesimidagi o‘zlashtirish, xalqaro baholash formatlariga tayyorgarlik, davomat, tanlov va olimpiada natijalari, o‘qituvchilarning metodik faolligi hamda ota-onalar fikri bir-biridan ajratilgan ma’lumotlar sifatida emas, yagona boshqaruv panelida tahlil qilinishi kerak. Schildkamp va hamkorlari maktab rahbarlari uchun ma’lumotlar jamoasini tashkil etish, umumiy maqsadlarni belgilash va xavfsiz tahlil muhitini yaratish barqaror natijaga erishishda muhimligini ko‘rsatadi. Prezident maktabi sharoitida bu yondashuv haftalik va choraklik monitoringni strategik ko‘rsatkichlar bilan bog‘lashni talab qiladi.

Uchinchi tayanch – pedagogik liderlik. Prezident maktabi direktori faqat ma’muriy jarayonlarni muvofiqlashtiruvchi shaxs emas, balki o‘qitish sifati va pedagogik innovatsiyalar uchun javobgar strategik lider bo‘lishi lozim. Ustavda direktorning o‘quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil etishi, pedagog kadrlarni tanlash, ularning malakasini oshirish hamda metodik yordamni yo‘lga qo‘yishga doir vakolatlari ko‘rsatilgani ushbu xulosani qo‘llab-quvvatlaydi. Pedagogik liderlik dars kuzatuvi, professional muloqot, mentorlik va o‘qituvchi rivojlanish rejalari bilan mustahkamlanishi zarur.

To‘rtinchi tayanch – sifat monitoringining uzluksizligi. Ustavda ta’lim sifati xalqaro ta’lim standartlarini hisobga olgan holda nazorat qilinishi nazarda tutiladi. Strategik boshqaruv nuqtai nazaridan monitoring faqat kamchilik topish vositasi emas, balki rivojlantiruvchi mexanizm bo‘lishi kerak. Bunda kirish ko‘rsatkichlari, jarayon ko‘rsatkichlari va yakuniy natijalar birgalikda o‘rganiladi. Masalan, faqat imtihon balini kuzatish yetarli emas; o‘quvchining o‘sish dinamikasi, individual qo‘llab-quvvatlash hajmi va o‘qituvchining metodik ta’siri ham baholanishi kerak.

Beshinchi tayanch – inson kapitali va tashkiliy madaniyat. Prezident maktabidagi yuqori natija o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi, jamoada bilim almashish, innovatsiyaga ochiqlik va mas’uliyatli hamkorlikka bog‘liq. Tadjibayeva Prezident maktablari tajribasida liderlik, sifat nazorati va o‘qituvchilar faoliyatini baholash elementlarini boshqa maktablar uchun ham muhim boshqaruv omillari sifatida ko‘rsatadi. Demak, strategik reja o‘qituvchi malakasini oshirishni alohida tadbir emas, balki natijadorlikka bevosita ta’sir qiluvchi investitsiya sifatida ko‘rishi kerak.

Oltinchi tayanch – manfaatdor tomonlar va xalqaro hamkorlik. Ustavda ota-onalar, jamoatchilik, mahalliy va xorijiy ta’lim muassasalari bilan hamkorlik imkoniyatlari belgilangan. Strategik boshqaruvda bu hamkorlik axborot almashuvi, ekspertiza, o‘quv dasturlarini boyitish, o‘qituvchi va o‘quvchilar uchun akademik imkoniyatlarni kengaytirish hamda maktab faoliyatining ochiqligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Muhokama. Aniqlangan komponentlar alohida-alohida samarali bo‘lishi mumkin, biroq ularni yagona strategik siklga birlashtirmasdan barqaror natijaga erishish qiyin. Masalan, kuchli o‘qituvchilar jamoasi mavjud bo‘lsa-yu, ma’lumotlarni tahlil qilish tizimi sust bo‘lsa, rahbariyat pedagogik muammolarni kech aniqlaydi yoki mukammal monitoring tizimi mavjud bo‘lsa-yu, uning natijalari o‘qituvchilar rivoji va resurs taqsimotiga ta’sir qilmasa, monitoring ma’muriy hisobotga aylanib qoladi.

Taklif etilayotgan metodologik modelda strategik maqsadlar boshlang‘ich nuqta hisoblanadi. Keyingi bosqichda bu maqsadlar uchun zarur resurslar – kadr, vaqt, moliya, axborot va texnologik vositalar aniqlanadi. Jarayon bosqichida dars sifati, metodik hamkorlik, o‘quvchi qo‘llab-quvvatlashi va boshqaruv amaliyotlari amalga oshiriladi. Natija bosqichida akademik, shaxsiy va tashkiliy ko‘rsatkichlar baholanadi. Teskari aloqa esa keyingi rejalashtirish sikliga kiruvchi ma’lumotni hosil qiladi. Shu sababli strategik boshqaruv chiziqli emas, doimiy yangilanib boruvchi siklik jarayon sifatida qaralishi maqsadga muvofiq.

Mazkur yondashuv Prezident maktablarining o‘ziga xos yuqori talablar tizimiga mos keladi. Chunki bunday muassasalarda natija yuqori ballning o‘zi bilan emas, o‘quvchilarning murakkab muammolarni hal etishi, xalqaro akademik muhitda raqobatbardosh bo‘lishi, tadqiqotchilik va kommunikativ kompetensiyalarni egallashi bilan namoyon bo‘ladi. Boshqaruv modeli ham shunga mos ravishda ko‘p o‘lchovli bo‘lishi lozim.

Xulosa. Prezident maktablarida ta’lim natijadorligini oshirishga yo‘naltirilgan strategik boshqaruvning nazariy-metodologik asoslari oltita o‘zaro bog‘liq yo‘nalishda namoyon bo‘ladi: strategik maqsad, ma’lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish, pedagogik liderlik, uzluksiz sifat monitoringi, inson kapitalini rivojlantirish va manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik. Buxoro shahridagi Prezident maktabi ustavining mazmuni ushbu yo‘nalishlarning huquqiy va tashkiliy poydevori mavjudligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijasida taklif etilgan maqsad – resurs – jarayon – natija modeli strategik boshqaruvning turli elementlarini yagona tizimga birlashtiradi. Kelgusida ushbu modelni aniq Prezident maktablari misolida empirik sinovdan o‘tkazish, har bir komponent uchun indikatorlar ishlab chiqish va ularning o‘quv natijalariga ta’sirini statistik jihatdan baholash maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-sentabrdagi PF-5815-son Farmoni “Ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari agentligini tashkil etish to‘g‘risida”. https://lex.uz/docs/4504788
2. Tadjibaeva M. Improving the management model of general secondary education schools based on the experience of Presidential schools. Society and Innovations, 2026. https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol7-iss1/s-pp304-307
3. Qaxorova Sh.S. Prezident maktablarida ta’lim-tarbiya jarayonlarini boshqarishning ilmiy asoslari va mexanizmlarini takomillashtirish. Modern Education and Development, 2026. https://journalss.org/index.php/mod/article/view/18415
4. Prezident maktabining Ustavi. Buxoro, 2023. (Tadqiqotda taqdim etilgan ichki me’yoriy manba.)